

1. Cel projektu

Celem tego projektu jest dokonanie socjologicznej analizy pamięci o Auschwitz (kompleksie obozowym) we współczesnym społeczeństwie polskim. Projekt będzie dotyczył pamięci społecznej rozumianej w kategoriach studiów nad pamięcią – wielodyscyplinarnego pola badawczego. Analizy skupią się na „pamięci zebranej” trzech zbiorowości: (a) ogółu społeczeństwa polskiego, (b) polskich uczniów i (c) polskich zwiedzających Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau. Będą również dotyczyć „pamięci zbiorowej”, tj. wzorów pamięci manifestujących się w przekonaniach i opiniach, obrzędach i mowach upamiętniających, wystawach i pomnikach, materiałach edukacyjnych i zawartości mediów. Projekt podda analizie: (a) stan polskiej pamięci o Auschwitz w 2020 r., tj. 75 lat po likwidacji i wyzwoleniu obozu, i (b) przemiany tej pamięci od czasu poprzednich badań. Stan i przemiany pamięci o Auschwitz w społeczeństwie polskim będą analizowane w kontekście zmian pamięci społecznej i polityki pamięci w Polsce oraz w Europie i na świecie. W wymiarze polskim będzie chodziło o zmiany pamięci społecznej o zagładzie Żydów i II wojnie światowej będące wynikiem zmniejszającej się roli „pamięci komunikacyjnej” i rosnącej roli „pamięci kulturowej” oraz polityki rządu Prawa i Sprawiedliwości i prezydenta Andrzeja Dudy, w szczególności „polityki historycznej” i zmian w szkolnictwie. W wymiarach europejskim i globalnym projekt weźmie pod uwagę procesy dotyczące pamięci o Holokauście – jej uniwersalizację, kosmopolityzację, internacjonalizację i europeizację, analizowane w naukach społecznych – oraz dokonujące się zmiany narodowych pamięci o II wojnie światowej, Zagładzie i Auschwitz poza Polską. Celem projektu będzie rozwinięcie teorii socjologicznej, która uchwyciłaby społeczne mechanizmy konstituowania, utrzymywania się i transformacji pamięci społecznej w zmieniającym się otoczeniu politycznym w kraju i na świecie.

2. Realizowane badania

Projekt będzie składał się z: (a) wszechstronnych własnych badań empirycznych, (b) wtórnej analizy istniejących danych, (c) porównania wyników realizowanych badań z wynikami badań wcześniejszych, (d) ciągłego przeglądu literatury i (e) dociekań teoretycznych.

Własne badania empiryczne: (i) sondaże wśród trzech zbiorowości – ogółu społeczeństwa, uczniów szkół podstawowych i zwiedzających Muzeum Auschwitz-Birkenau, dorosłych i młodzieży; (ii) zogniskowane wywiady grupowe i/lub wywiady pogłębione z członkami tych zbiorowości, jak również z: nauczycielami, przewodnikami, ekspertami, edukatorami i muzealnikami; (iii) analizy uroczystości upamiętniających i relacji o nich w mediach, wystaw w muzeach, programów nauczania i podręczników oraz lokalnych praktyk upamiętniających i ich wytworów przy użyciu obserwacji uczestniczącej, podejścia socjologii wizualnej i analizy treści.

3. Powody podjęcia tematyki badawczej

Auschwitz i pamięć o nim są niezwykle doniosłe dla ludzi w Polsce, Europie i na świecie. Nie istnieje wszechstronne studium (współczesnej) polskiej pamięci o Auschwitz w kontekście pamięci o Zagładzie i II wojnie światowej; studium, które zawierałoby nie tylko opis, ale i teoretyczne wyjaśnienie. Nie istnieje (jak dotąd) naukowe studium konsekwencji „polityki historycznej” rządu PiS i prezydenta Dudy dla polskiej pamięci społecznej; studium, które wniosłoby wkład w poznanie tego, jak nacjonalizm i prawicowy populizm oddziałują na pamięć społeczną. Dotychczasowym badaniom empirycznym polskiej pamięci o Auschwitz, jak również o Holokauście i II wojnie światowej brakuje wzajemnego powiązania oraz teoretycznego ugruntowania, np. w teoriach pamięci o Holokauście. Teorie pamięci o Holokauście, zwłaszcza teoria uniwersalizacji Alexandra oraz kosmopolityzacji Levy’ego i Sznaidera, nie były rozwijane w kontekście polskim ani w kontekście Auschwitz. Nie były również w tych kontekstach stosowane. Celem podejmowanych badań, które będą kontynuacją i rozwinięciem badań prowadzonych wcześniej, będzie wypełnienie tych luk poznawczych. Podejmowane badania przyczynią się do rozwoju socjologii oraz wielodyscyplinarnego pola badawczego studiów nad pamięcią.